

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Березень
2025 р.

ВИДАННЯ ДРОГОБИЦЬКИХ КРАЄЗНАВЦІВ Число 3 (35)

МІСЯЧНИК ІСТОРІЇ, КУЛЬТУРИ ТА ПОБУТУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

ЛИХО УКРАЇНИ – ДЖЕРЕЛО ДУМ ВЕЛИКОГО ЙІ ПРОРОКА

(мовою оригіналу)

От і сто двадцятий рік уже минає, як Бог послав нам великого пророка – Тараса Шевченка.

Незабаром буде тому сто літ, як Тарас Шевченко послав на Україну (1840) перші свої думи, перші свої діти, послав свого Кобзаря.

Ніхто на світі не промовив до нас так щиро, так гарно, так любо. Нічийі слова не западають так глибоко в нашу душу. Ніхто не вмів так відгадати наших бажань, наших сподівань, так із душі нашої заговорити.

Коли хочемо покріпити свого духа і в найтяжчих часах як тепер, коли хочемо, щоб наше зболіле серце хоч на хвилину втихомирилося та відпочило, щоб у нашу душу завитала ясність думки й ми зазнали роскоші високої поезії, щирої, дружньої теплоти слова, коли хочемо вичарувати в нашій уяві образи кращої долі, – ніде инде не знайдемо тих чарів, тільки в поезії Тараса Шевченка.

І ми беремо Кобзаря в руки, читаємо і все наново перечитуємо Його велике слово, все наново черпаємо з нього цілющі, живущі соки, черпаємо віру й надію на кращу долю, черпаєм охоту до чину.

Він усе живий між нами, живий і сьогодні, хоч ми тільки його пам'ять поминаєм.

"Як умру, то поховайте..."

Видавництво тоштівок Маркона. Київ, 1910-ті рр.

Сумні його думи, що він їх із великою любов'ю «кохав, виростав, доглядав». Дуже сумні. І за те ми їх любимо, бо вони є відблиском того, чим наша власна душа наболіла, накіпіла.

А такі вони сумні, «бо їх лихо на світ породило», яке він усею своєю душею якнайглибше відчував. Хто дивиться на людей душею, хто все знає, хто все чує, хто з Богом розмовля, – некло йому на цім світі від усього того, що він на нім бачить.

Отак родяться ті його думи.

Не одне лихо – всі лиха, всі зла були товариством його дум.

Він боровся в них з лихом, бо любив добро, бо бажав добра всім людям на світі.

І Йому не сила їх заховати, бо його думи це – Його діти, вони з Його душі роєм вилітають, рвуться душу запалити, серце розірвати, і вже стають на папері сумними рядами. Він мусить їх розсипати, розкидати, щоб зійшли, росли, і вийшли з них люди. Він не може їх заховати, бо це був би гріх, бо його думи це душа жива, що хоче жити, серцем жити і людей любити.

А може – так думав він – й Його душі «легче буде на тім світі, як хто прочитає ті сльозислова, що так вона щиро колись виливала, що так вона нишком над ними ридала». І полилися Його сльози-слова над недолею людською,

Тарас Шевченко. Українські типи і краєвиди. Видавництво "Разсвѣтъ". Київ, 1910-ті рр.

недолею сироти-дівчини, що полюбила козаченька молодого та з превеликої туги за ним гине, полилися особливо гіркі з Катериною, що не слухала ні батька, ні неньки, полюбила москалика й тим себе та свою долю занапастила.

Сироти, покритки, байстрята, людський плач, людський сміх, така людська заздрість, що «чорні бровенята люди заздрі не дають носити», така немилосердність, що «люди б сонце заступили, як би мали силу, щоб сироті не світило, сльози не сушило», що «сироту усюди люди осміють», така нелюдськість, що «сина батько одцурався», така нікчемність, що «люди гнуться, як ті лози»... – вже й це велике лихо на світі, та хоч як воно боляче, все таки тільки особисте лихо, й на це є ради: «Кохайтесь, чорноброві, та не з москалями, бо москалі чужі люди, роблять лихо з вами», або «Не плач, не показуй людям сльози! Не побачать, то й не засміються». Він і свої злидні, своєю змию люту, ховає коло свого серця, «щоб вороги не бачили, як лихо сміється».

Але далеко більше таке лихо, що люто давить усіх, увесь народ, цілу країну, лихо спільне всім, так що ніхто перед ним не втече. Нераз люди до такого свого лиха вже так звикли, що навіть несвідомі того, від чого саме їм так зле. Один Тарас Шевченко відразу добачив його своїм бистрим оком, і з того лиха рояться найважчі Його думи.

От ніхто того тоді не бачив, що Україна «обідрана понад Дніпром плаче, тяжко, важко сиротині»... Ніхто не відчував, що «над дітьми козацькими поганці панують», що «кати знуцаються над нами, а правда наша п'яна спить»... Затерлося якось у народній пам'яті, що

*Було колись в Україні, ревіли гармати!
Було колись, Запорожці вмiли панувати!
Панували, добували і славу і волю! –*

що була колись Січ запорозька, була колись Гетьманщина, було своє козацтво, були свої гетьмани, була воля, козацька воля! Про Чигирин «ніхто й слова не промовить, ніхто й не покаже, де він стояв, і на сміх не скаже». Якось зовсім забулося, коли і як вороги зруйнували Січ запорозьку, зруйнували Гетьманщину, сплюндрували всю Україну з її великих надбань, народ завдали в кріпаччину, погнали на панщину, що козацька воля лягла в могилу, а над нею Орел Чорний (цебто – російський жандарм) сторожем літає, що відтоді вся Україна стогне в тяжкій неволі...

Кобзар. Гайдамаки Т. Шевченка. Свято в Чигирині.
Накладом Я. Орешитайна в Коломиї, 1902 р.

У своїх думках Тарас Шевченко передумує все те страшне лихо геть до самої глибини, щоб знайти його корінь. І виливає свої сльози-слова за недолю-неволю України, показує, як свої люди занапастили божий рай та ще й тепер помагають катам панувати, показує, що всьому лиху винна нещасна злука з Московщиною, яку довершив Богдан Хмельницький Переяславською умовою, показує всі лиха, всі зла, які з того для України вийшли, показує, як царі московські її розпинали, її катували, промовляє своїм огненним словом до сумління, до серця всіх земляків, щоб вони добре порозуміли всю правду, що «де нема святої волі, не буде там добра ніколи», та щоб Україна дісталася на волю, **треба конечно й передусім розірвати її злуку з Московщиною**, молить-благає земляків, щоб усім серцем полюбили свою неньку Україну, як Він її любив, миром-громадою за правду стали, кайдани порвали і вражою злою кровю волю окропили та за честь, славу, за братерство, за волю країни добре дбали. Отак з лиха-недолі-неволі України родяться Його думи про волю України.

Мир душі Твоїй, Тарасе! Слово Твоє вже доказало великого чуда: народ прозрів, пізнав правду. Воно докаже ще більшого чуда, що минеться й теперішнє страшне лихоліття України, що вона оживе, порве дорешти кайдани і, здобувши волю, вже небавом помяне Тебе «в семі великій, в семі вольній, новій незлим, тихим словом», як Ти нам заповів.

Степан СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ

Часопис «Життя і знання». –
Львів, березень 1934 р., С. 66.

УКРАЇНА ПЕРЕД 300 РОКАМИ

Замітки і спостереження чужоземця

(мовою оригіналу)

Від Ред. *Подавши географічний опис України зперед 300 літ, друкуємо уступи з найцікавішої частини Боплянових заміток про Україну, а саме про спосіб життя й звичаї українського козацтва.*

Звичаї і обичаї козацького народу.

Згідно з сільськими звичаями цього краю і неділі й у свята всі селяни з жінками й з дітьми збираються після обіду до корчми, де, випиваючи один з одним, проводять решту дня. Пють однак тільки дорослі чоловіки й жінки; парубоцтво з дівчатами забавляється в цей час танцями під звуки дуди (є у них такий інструмент). Звичайно туди ж приходять з родиною й місцевий дідич, щоб появитися на танці. Однак найчастіше дідич збирає молодь у себе перед домом і тоді приймає участь сам з дружиною й дітьми. Таким чином тут змішуються в одному колі імениті люде з народом.

Годиться сказати, що села Поділля й України знаходяться звичайно серед густого на добру півмилю в глибін сьгаючого лісу з тайними криївками, де люде в літню пору переходять для безпеки перед татарськими наїздами.

Звичай викрадання шляхтянок.

Хоча селяне підлягають власникам майже як раби, однак здавен вони користуються правом і свободою викрадати – коли пощастить – під час танців шляхтянку, навіть коли б то була донька їх власника. Але для цього необхідно мати багато звинности й зручності: парібок повинен конче тікати до сусіднього лісу й просидіти там цілу добу невикритим слідчими допитами й пошукувачами. Тільки тоді дарується йому злочин. В противному разі не носити йому своєї голови на карку. Коли викрадена дівчина згодиться вийти за нього заміж, він не має права відмовитися від неї під карою смерті і тоді він вільний від усякої відповідальности за свій вчинок. На випадок, коли б молодця спіймали на протязі доби, йому негайно стинають голову без усякого суду¹. На протязі 17 років мого перебування в цім краю я ні разу не чув про такий випадок, проте мені доводилося нераз бути свідком раніш описаного сватання парубків дівчатами. Звичай викрадання, очевидна річ, звязаний з дуже великою небезпекою. Для того, щоб силоміць вхопити дівчину й тікати з нею,

не боячися бути спійманим на очах у цілого натовпу людей, треба мати добрі ноги й, крім того, попередню згоду дівчини. Добитися цього однак досить тяжко: селяне під теперішню пору притиснені значно сильніше як давніш, а шляхта, навпаки, стала високодумною й неприступною. Треба думати, право це дано було селянам ще в ті часи, коли поляки вибирали королем того, хто найшвидче від усіх умів бігати босим, як найвідважнішого й назручнішого, немов хоробрість і розум залежать від швидкости й звинности ніг². Можливо до тих самих часів відноситься другий їхній (польський) звичай, після якого шляхта на другий день по обранні нового короля примушує його давати перед вівтарем клятву, що він не буде карати шляхтича ні за який вчинок по 24 годинах після того, як він зроблений, за винятком переступів проти держави й проти особи короля. Це показує, яку вагу надавали людам, що мали швидкий біг. Помічається це ще й понині: вони високо цінять у коня тільки швидкість ніг, не звертаючи уваги ні на що більше, і платять шалені суми за такого коня. Мені здається, що робиться це тому, що добрим конем легко наздігнати ворога й самому рятуватися перед ним втечою.

Весільний ритуал.

Розповівши про сватання на Україні, скажемо кілька слів про весільний звичай й ритуал, які при цьому відбуваються.

Весільний ритуал починається тим, що обі сторони запрошують молодь, якій молодий і молода доручають закликати всю їхню рідню бути присутніми на весіллі. На знак цього доручення дається кожному по вінку з квітів, який одягається на руку, а також виказ осіб, до яких треба напередодні піти й запросити на весілля. Молодь йде попарно, при чому перший, який має говорити промови, тримає в руці палицю.

Не буду описувати всіх потрав і родів м'ясива, які подаються на обіді. Скажу тільки, що молода буває одягнена згідно з їхньою модою в довге вбрання з бронзового драпу, яке тягнеться по землі. Воно підшите обручами з китового вуса, від чого роздувається до низу й оторочене широкою напівшовковою, напіввовняною тасьмою. Лице й голова її непокріті, волосся розпушене

¹ Боплян, очевидно, чув про якусь старовинну казку чи легенду й на цій підставі описав це як звичай.

² Автор має на увазі тут десь вичитаний чи від когось почутий літописний переказ про обрання легендарного польського князя Лешка II-го.

Гуцульське весілля.

Накладом Я. Орешитайна в Коломиї, 1910-ті рр.

по плечах і прикрашене вінком з різних квітів в залежності від пори року. В такому вигляді ведуть її до церкви батько, брат і ще один найближчий з рідні. Спереду йдуть музики: скрипка,

дудка й цимбали. Після вінчання один із близької рідні молодой бере її за руку й відводить до дому під звуки тої ж музики.

Обійду мовчанням всі ті розваги, які відбуваються на весільному святі. Всі вони дуже шумні і нічим не гірші від звичаїв інших народів. Відмічу тільки, що на весіллях вроджена пристрасть до напоїв переступає всі межі поміркованості завдяки тому, що з нагоди весіль, як також і хрестин, місцевий дідич дозволяє селянам варити пиво. Це є свого рода привілеєм, бо вони при тій нагоді мають на значно дешевих цінах питво у великих кількостях, яке в інші часи всі кріпаки примушені купувати не інакше, як на поміщицьких browарнях.

Подав Федір С. Дудко (Львів)

Газета «Неділя». –

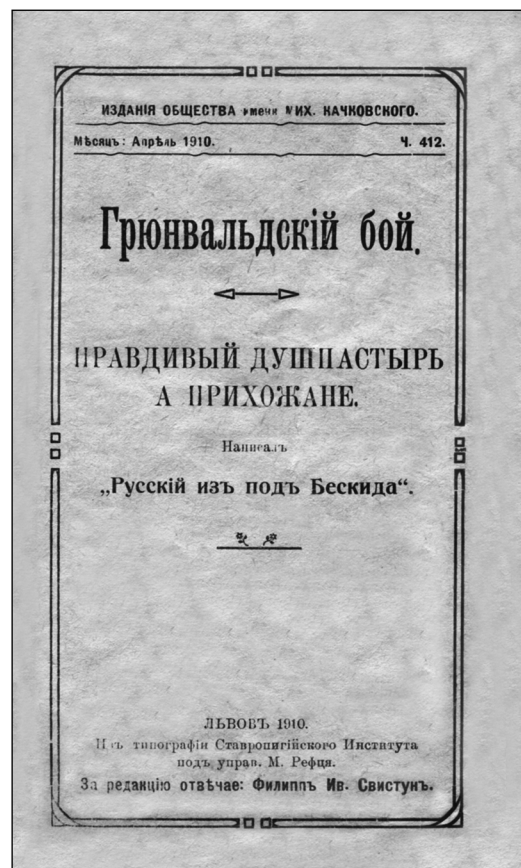
Львів, 7 вересня 1930 р., С. 2.

«БРАЛИ УЧАСТЬ У ТІЙ БОРОТЬБІ РУСИНИ З НАШОГО КРАЮ...»

У попередньому числі «Сторінок з минулого» йшлося про долю дрогобицьких пам'яток, споруджених за Австро-Угорщини. Питання щодо їхнього відновлення є досить актуальним, особливо в наш час, оскільки обидва – Грюнвальдській битві та дрогобицькому Лицареві – були свого часу зведені з нагоди перемоги над нашими ворогами.

У цій статті мова піде про доцільність відновлення пам'ятника Грюнвальдській битві. Був зведений поляками у 1910 р., з північної сторони парафіяльного костелу ап. Варфоломея та Діви Марії з нагоди 500-річчя битви. До нього була прикріплена таблиця з написом: «**В річницю погрому хрестоноства під Грюнвальдом. Переможцю і фундаторові костела¹. Поляки землі дрогобицької. 1410 – 1910**». Згідно напису, може скластися враження, що німецькому тевтонському ордену хрестоносців, який насувався на наші землі з метою їхнього захоплення, протистояли одні поляки і перемогу здобули саме вони. Однак найкраща вчителька – матінка історія – говорить нам, що у тій кровопролитній битві, окрім об'єднаного польсько-литовського війська, брали участь ще й русини (українці), білоруси, чехи, словаки. **Про це згадував відомий польський історик Ян Длугош (1415 – 1480), бо свого часу**

спілкувався з учасниками тієї битви. Ще одне цьому підтвердження – книжка «Грюнвальдській бой», видана у Львові в 1910 р. з нагоди 500-річчя битви (автор Адриан Копистянський, головний

¹ Йдеться про польського короля Володислава Ягайла (1386 – 1434), який очолив польську частину війська у тій битві.

Ягайло, король польський.

редактор – Філіп Свистун), де подається детальний опис битви.

«По другій стороні стало військо польське. З допомогою надійшли полякам народи східної Європи. Найбільше було Русинів, Литовців, Чехів. Всіх нараховувалося понад 100 000» (С. 4).

«На наказ Витовта² двинулося першим литовське і руське військо до боротьби. З нашої Червоної Русі, Холмщини і Поділля було в ньому 11 хоругв³ і нараховувалося 8 400 воїнів» (с.7).

«В боротьбі під Грюнвальдом пролилося багато крові наших предків – Русинів – поле під Грюнвальдом зачервонілося від крові наших прадідів, котрі там не жаліли покласти і своє життя. А багато їх там було! Брали участь у тій боротьбі Русини з нашого краю, з нинішньої Галичини, а саме з землі Львівської, боролись під знаменем жовтого лева, на скалу вступаючого, на синьому тлі; з землі перемишльської – під знаменем жовтого двоголового орла також на синьому тлі; з землі галицької – з галкою на хоругвах; з Поділля – зі знаменем сонця; з Холмщини – зі знаменем медведя» (С. 11).

«Головно три руські смоленські⁴ полки – каже Другош, на підставі показів очевидців – здобули собі в той день безсмертну славу! Вони то втримали ворога в найнебезпечніший момент, коли ряди польсько-руського війська захитались і Литовці зі своєю легкою кіннотою не витримали натиску закутих в залізо німецьких лицарів» (С. 11).

«Головно три руські смоленські⁴ полки – каже Другош, на підставі показів очевидців – здобули собі в той день безсмертну славу! Вони то втримали ворога в найнебезпечніший момент, коли ряди польсько-руського війська захитались і Литовці зі своєю легкою кіннотою не витримали натиску закутих в залізо німецьких лицарів» (С. 11).

Із вищевикладеного випливає, що заслуга українців у перемозі над німецьким тевтонським орденом хрестоносців аж ніяк не менша, ніж поляків та литовців! Тож, згідно логіки та здорового глузду, своїх героїв ми повинні шанувати і тому пам'ятник Грюнвальдській битві у майбутньому мав би бути відновлений.

Сьогодні на місці, де планувалося звести монумент цій битві⁵, самотньо, немов сирота, лежить камінь з прикріпленою до нього таблицею: «На цьому місці був споруджений пам'ятник Грюнвальдській битві в пам'ять

Грюнвальдський бій.

Витовт, великий князь литовський.

про дрогобичан, які брали участь у тій битві». Тож хочеться вірити, що у майбутньому камінь-сироту замінить справжній монумент, який нагадуватиме нам, дрогобичанам, про героїчну боротьбу наших предків за свою землю, а напис на таблиці красномовно говоритиме: «В пам'ять про дрогобичан, які брали участь у Грюнвальдській битві. 1410». Цим самим вшануємо пам'ять представників усіх національностей нашого славного міста, які брали участь і полягли у тій кривавій битві.

Володимир САДОВИЙ

² Витовт (1350 – 1430), великий князь литовський (1392 – 1430).

³ Кожен полк мав свою хоругву (знамено).

⁴ Велике князівство Смоленське було приєднано до московії в середині XVII ст.

⁵ У 2010 р., до 600-річчя битви, мала місце спроба відновлення монумента. Ініціатива та фінансування походили з польської сторони. Однак, в силу різних причин, вона не була втілена в життя.

ГРОШІ. ДЕЩО З ЇХ ІСТОРІЇ

(мовою оригіналу)

Нема, здається, нині більше поширеної теми розмов у світі, як – гроші. Всесильною є потреба людей бути безсмертними, але чи можна рівняти ту кількість людей, що розмовляють щодня про безсмертність душі, з тою мільйонною масою, що розмовляє про гроші? Не тільки розмовляє, але й думає про них, працює і живе для них.

Дві (малі) срібні монети з профілем Марка Антонія та Клеопатри, 43–31 рік перед Хр. (це єдиний портрет Клеопатри, який дійшов до нас). Великі монети: срібняки з Сиракуз (передня сторона і задня) з 405–345 р. перед Хр. з доби найкращого мистецтва у виробі гроша.

Перед війною мало хто з нас відчував з такою силою, яку міць має гріш, як нині відчуваємо це щоденно. Недурно великий полководець сказав, що до ведення війни треба трьох необхідних річей: гроша, ...гроша і ...гроша!

Дві монети по вісім одиниць з Перу. Погляньте також на монету, від якої пішла назва «доляр» – чеський «Йоахімсталер» з 1518 – 1525 рр.

Ніхто з нас не може нині уявити собі сучасного життя без грошей. Кожний з нас знає, що упадок вартости гроша в якійсь державі є першим знаком її тяжкої недуги. Що й казати про одиниці! Для гроша люде тратять нині здоров'я, честь, волю та життя. Завдяки грошам одиниці, народи й держави доходять найшвидше до влади над іншими.

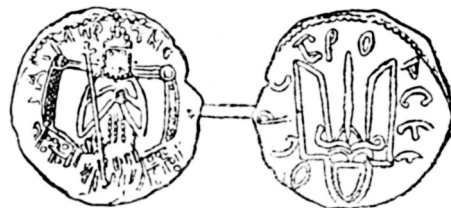
Киньмо оком на різні закутини світа, де гріш виступає в різних видах і має різне значіння. Не одну частину світа відкрили ми лише тому, що там шукали – гроша. Бо треба знати, що одною з найсильніших спонук для виправи до Америки, Австралії та південної Африки була потреба шукати там за золотом і сріблом.

Перші металеві кружки, що виступали як гріш, появились перед 2000 роками на східнім кінці Середземного моря в Лідії. Найбільшим суперником цього першого мідяка була черепашка, частина звіринної шкаралущі, яку вживали між собою для виміни різних цінностей наші передісторичні, може й невідомі, предки. Вона не перевелась і досі серед деяких дикунів, а вживали її довгими століттями, певно довше, ніж дзвінку монету.

Гривна київська. Є це злитки півфунта¹ ваги, що ходили як гроші.

Перед черепашкою, що є малим гарним слизняком (моллюском), який виловлюють з неглибоких місць Індійського океану, панувала загальна шкаралуща, що була спершу прикрасою первісних народів. Черепашка є біла або солом'яного кольору, чиста, блискуча. Вона була, мабуть, першим грошем у світі. Ще кілька десятиліть тому її завели в останнє на східнім побережжі Африки як загальний гріш. Її вживають досі в дуже обмежених громадах серед деяких племен Африки, Індії та Південного океану.

Срібні монети з іменем Володимира, з його портретом і гербовим знаком на другім боці. Написи: «Володимиръ на столѣ, а се его серебро».

У Китаю панують досі мідяки з дірками, поширені на великому просторі азійських купецьких ринків. Досі збереглися там монети з надписами, які, кажуть, належать до 1115–1079 р. перед Христом. Називаються вони «тао», а значить це: «ножик» або «вістря», бо в старовинному Китаю монета мала бути загострена, як бритва. Подобала вона на маленькі штилеті, без надпису і без дірки,

¹Фунт – міра ваги, близько 450 грам.

але з ушком, яке можна було завішувати. Деякі вчені кажуть, що її вживали ще перед 2000 р. перед Христом.

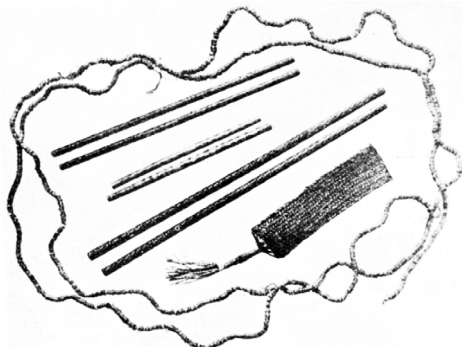
З огляду на вигоду, почали монету діравити. Від найдавніших часів бідні люде вживали замість гаманця мотузка, на який насилували гроші.

Ріжні народи доходили до різних форм гроша. Колись, не так дуже давно, бо в добі перед англійською революцією, вживали в Англії та Шотландії як гроша цвяхів, які були тоді дуже дорогі. Під час останньої великої війни, коли німецька марка впала до зера (нуля), поштові урядовці в деяких закутинах Німеччини уживали для дрібної виміни також цвяхів як монетну одиницю.

У деяких частинах Ефіопії вживають як гроша кристалеві грудки соли. Вони псуються, переходячи з рук до рук, і зменшуються ще й від дивної звички, що їх дають лизати при зустрічі з близьким приятелем. Цікавий спосіб пригадувати собі, що дружба є цінною!

Але найбільше чудернацькі гроші має острів Яп, що знаходиться серед Каролінських островів у найдальшій сусідстві з Філіпінами та Новою Гвінеєю, на південнім океані. Там грішми є каміння, що інколи є на 12 стіп² широке і важить кількесот фунтів! Гріш обтесують з каміння, яке треба привозити з іншого острова, віддаленого від Япу на кількесот миль. Не знаємо, скільки платять полінезійцям-робітникам за те, що вони їдуть за таким матеріалом на монету, обтесують його і привозять до Япу. На всякий випадок, такий один великанський гріш мусить мати неабияку вартість, коли тамошні багаті мешканці ставлять його перед хатою на доказ свого багатства.

Нині в усьому світі загально прийнятою формою гроша є округла плитка міді, срібла або золота.

ГРОШІ-ПАЦЬОРКИ

Таких грошей уживають на Соломонових островах. Палочки в середині це гроші, які вкладається для краси в уха, а шнурочки з червоної шкаралущі (коралі) – гроші, від яких пішов звичай сучасного жіноцтва носити пацьорки чи перли довкола шиї.

Минуло чимало століть і багато народів мусило витратити багато енергії та досвіду, щоби дійти до висновку, що це є найвигідніша монета, найлегший спосіб виміни свого добра. 3000 літ тому людство гроша не знало. Народ, що зїзджав на базари, міняв козлята за бавовняну одіж. Та ще з цих часів заховався до нині звичай: торгуватись. Це була первісна форма порозуміння, скільки варт предмет, який продавав купець.

Першим предметом, що ставав мірою загальної вартости на базарах, був віл або корова. Кожний хотів її купити. Грошем звичайно стає річ, яку якась громада людей необхідно потребує і старается її придбати. Такою річчю були корови і воли приблизно на 1000 літ перед Христом на тім просторі землі, що тягнеться від Греції до Єгипту і з Єгипту до Палестини.

Народи, що там жили, займалися випасом худоби і тому почали оцінювати всі предмети у порівнянні з чередою і поодинокими її частинами. Згодом, коли вони почали воювати, почали оцінювати зброю волами. Лицар міг купити собі відповідний панцир зі зброєю за 10 волів, але коли хотів мати його мистецької роботи, мусів заплатити аж 50 волів. Вівця була тоді дрібною монетою; за одного вола або корову давали 10 овець.

Не дуже вигідно було вживати такого гроша, з яким нелегко було мандрувати в дальшу дорогу, бо треба було його весь час годувати, а коли зайшла потреба купити якісь дрібні буденні причандали, як глечики або вудку на рибку, не можна їх було змінити.

На щастя, приблизно в тій же самій добі мешканці цих же земель почали поруч скотарства займатися потрохи промислом. На острові Кипрі почали добувати з землі мідь; слово «мідь» по латині означало те саме, що Кипр, і воно залишилося донині в деяких мовах (купфер – по німецьки, коппер – по англійськи). З міді почали робити глечики і ці глечики стали хутко загально потрібним і цінним предметом. Таким чином мідяний горнець став монетою. Він був практичніший від худоби, бо легше було з ним їздити.

За якийсь час найшовся чоловік, що мав геніяльну ідею: замість виробляти глечики для виміни на інший крам, він попросту приїхав на базар з мідю, з якої виробляли ці глечики, а тільки надав їй гарну зовнішню форму. Ця монета називалась «оболем». Нині ми не знаємо точно, якої вона була величини, але кажуть, що шість оболов ішло на жменю. Вживання оболя було великим поступом у торговельних зносинах.

Зі Сходу оболъ переїхав на Захід. Італія, зволівшись від варварства, прийняла його як грошеву одиницю і він називався там «асом». «Ас» мав вартість фунта міді, що складався з 12 «ун-

² Стопа – міра довжини, близько 300 мм.

цій». А що і тодішні люде не різнились у деяких справах від сучасних (чи може сучасні не пішли від них дуже далеко), то небаком почали робити «аси», що важили менше, ніж фунт, хоча мали вартість фунтів, і почали до міді домішувати дешевші метали.

Коли почалося фальшування внутрішньої вартости монети, володарі побачили, що треба завести над нею якусь контролю. Тоді повсталала думка прибавати на мідяних кружках печатки і знаки на доказ, що вони дійсно мають свою вартість.

Монети з цінніших металів почали виробляти на близькому Сході: перші в Лідії, країні Малої Азії, недалеко від Смирни, що була на-пів орієнтальною, на-пів грецькою. У Лідії були золотодайні піски. Перші тамошні золоті монети мали в собі 30 відсотків срібла; вони появилсь менш-більш на 700 літ перед Христом. Багато з них збереглося досі по музеях; вони подобають на обтесані округлі грудки піску, змішаного з глиною. Від грудок була вже недалеко дорога до плоского кружка. На монеті, яку вкладали в огонь, прибавали печатку менш-більш так само, як нині ми це робимо, коли відсилаємо лист.

СОЛЯНІ БРИЛИ ЯК ГРОШІ.

У різних частинах Африки дикарі рубають на кусні соляні скелі, вживаючи їх як гроші. Бачимо тут мароканського купця, що всміхається до таких грошей.

Греки, що дали почин до цього роду монети, склали й цим доказ своєї неперевищеної досі творчости в деяких ділянках, як нпр. у різбі та архітектурі. Їх монети, зроблені на кілька століть перед Хр. великими мистцями, можуть іти в парі з найкращими зразками сучасної техніки, що карбує їх фабрично. Тамті були кращі з мистецького боку; правда, могли ними бути ще й тому, що монета з дорогоцінного металю не була призначена до загального вжитку. Та хто нині вживає золотої монети?! Сучасний світ має головно на увазі

ВЕЛИКАНСЬКІ ГРОШІ.

Гроші таких розмірів міг би носити хіба велетень. Їх уживають на острові Яп. Ніхто їх не переносить, а вони лежать перед хатою на доказ багатства того, хто в ній живе.

практичність гроша: щоби він був вигідним, тривким і мав на собі потрібні орієнтаційні знаки.

Минули століття і люде відкрили, що в землі є багато міді. Мідяна монета втратила свою давню ціну. Пересічний римський домовласник, що вибирався на базар, щоби купити харчів на свято, мусів навантажити мідяками окремого осла. Мідяки були вже за великі у відношенні до своєї вартости. Але їх уживали так довго, доки не появился срібло. На двіста літ перед Цезарем воно стало найбільше поширеною монетою.

Срібло панувало над нашою монетою 2000 літ і за цей час воно не раз творило нову мапу світа, замазуючи стару. Карло Великий, основувши свою імперію в VIII столітті у Франції, побудував її на основах срібного гроша. Він проголосив, що фунт срібла має бути основною мірою всякої вартости і вся Європа прийняла цей розпорядок. Тому-то досі у Франції слово «аржан» значить «гроші», хоча дослівно це слово значить віддавна «срібло».

Часопис "Життя і знання". – Львів, лютий 1929 р., с.140-144.

Далі буде.